

Ni vseživljenjskega izobraževanja brez razvitega izobraževanja starejših

Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje je prva v Sloveniji odprla možnosti za vseživljenjsko izobraževanje v zadnjih 30 do 40 let življenja. Nabor želja o tem, kaj bi se ljudje radi učili po upokojitvi, je precej drugačen kot v prejšnjih obdobjih življenja. V drugih generacijah prevladujejo predvsem potrebe in želje po poklicnem izobraževanju in razvoju kariere, po upokojitvi pa človek končno lahko prisluhne sebi in uresničuje svoje nekdanje želje. Pri starejših se pojavijo najrazličnejši interesi in do takrat skriti ali zanemarjeni talenti.

Vseživljenjsko izobraževanje sem prva prinesla v Slovenijo pod vplivom avtorja Paula Lengranda, tedanjega direktorja na Pedagoškem inštitutu v Parizu, in sodelovanja z UNESCO-m v poznih 60-ih letih prejšnjega stoletja. Takrat smo ga poznali pod imenom »permanentno izobraževanje«. Iz UNESCA se je koncept širil po vsem svetu.

Kasneje se je namesto izraza »permanentno« uveljavilo poimenovanje »vseživljenjsko izobraževanje« (lifelong education). Del nove kulture o širjenju izobraževanja na vse življenje je tudi mreža Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje. Z njo se je vseživljenjskost izobraževanja tudi v Sloveniji razširila na obdobje po upokojitvi in vse do zadnjih let življenja. Danes obstajajo še druge organizacijske oblike izobraževanja starejših, kar smo z razvojem tudi pričakovali.

Ljudje so se od nekdaj »vse življenje učili in neumni umrli«, pravi slovenski pregovor. Učili so se na vsakem koraku, odvisno od ohranjene stopnje prirojene osebne radovednosti in vedoželjnosti. Danes pa čas in stopnja svetovnega razvoja kličeta po bolj intenzivnem, organiziranem izobraževanju, učenje zgolj tu in tam ni več dovolj. Strinjamo se s trditvijo, da nihče nima lastninske pravice nad znanjem. Znanje pripada vsemu človeštvu. Organizirana izobraževalna ponudba pa zahteva določene stroške. Le kje bi se starejši digitalizirali, če ne bi imeli priložnosti za organizirano skupinsko izobraževanje na univerzah za tretje življenjsko obdobje in drugih organiziranih oblikah?

Razvoj zahteva nova znanja za vse ljudi. Vstopamo v informacijsko družbo, navajeni pa smo bili industrijske družbe, ki je ni več. Avtorji raznih knjig, futurologi (Alvin Toffler: Future Shock) pišejo celo o novi digitalni civilizaciji in napovedujejo, da se bo ta razvila v Aziji, na Daljnem

vzhodu. V različnih situacijah vsakodnevno spoznavamo, koliko novega znanja potrebujemo. Z vsemi posvečenimi učenju iščemo partnerski odnos, ker znanje postaja v novi družbi proizvodna sila. Tako kot so mediji nekoč podaljšali naša čutila (s tem se je zlasti ukvarjal Marshall McLuhan: The Gutenberg Galaxy), bo digitalizacija, nova tehnologija, podaljšala naše možgane. V novi civilizaciji vse temelji na znanju, zato potrebujemo vseživljenjsko izobraževanje. Znanja nima človek nikoli dovolj!

Univerza za tretje življenjsko obdobje je univerza »odprtih vrat«, dostopna vsakemu človeku z osnovno šolo ali manj, srednjo ali višjo šolo, zaključeno univerzo ali doktoratom. Nikomur ne zapiramo vrat, vsakdo je dobrodošel. Nismo politično opredeljeni. Učna klima je prijateljska, odprta in mentor prilagodi študijski program za določeno študijsko leto željam študentov v skupini. Študijska skupina deluje kot celota, kot skupnost in nadomesti marsikatero psihosocialno potrebo starejših. Mentor in študenti v skupini se srečajo na marsikaterih razpotjih in se trudijo za skupne rešitve in skupne cilje.

Starejši so drugačna izobraževalna publika kot učenci v rednih šolah. So močno motivirani za novo znanje, pri njih prevladuje vedoželjnost ali prirojena vedoželjnost (primarna motivacija). Šolarjem to primarno vedoželjnost dostikrat zatremo z zunanjimi motivi (ocene, testi, državni učni načrti, nacionalni preizkusi znanja, učenje na pamet). Na univerzo za tretje življenjsko obdobje ljudje ne pridejo po diplome, pridejo po znanje. Zato univerza za tretje življenjsko obdobje ni 3- ali 4-letna šola, starejši študenti ostajajo z nami 15 do 20 in še več let. Vedno se lahko kaj novega naučimo, svet znanja je kot vesolje brez meja.

Če imamo vedoželjnost ohranjeno, ali se nam po upokojitvi ponovno obudi, potem se lahko učimo na vsakem koraku: na avtobusu, ko opazujemo ljudi, na izletih, v domačem okolju, v knjižnici, z opazovanjem nekoga, ki zelo spretno opravlja svoje delo itd. To je pravo vseživljenjsko učenje. Ne moremo ga zapreti samo v šole. Odprimo ga med ljudi in v življenje! Povsod se lahko kaj naučimo, le vedoželjni, radovedni moramo biti. In to starejši so. Po upokojitvi jih družbeno izločimo, a z upokojitvijo ljudje pridobijo veliko svobodo. Sami morajo ukrepati, da polno zaživijo, tkejo nove odnose, si poiščejo nove prijatelje, postavljajo cilje in strukturirajo čas. Brez tega starejši propadajo in predčasno umirajo v samoti. Osebno delovanje nam odpre poti do srečanj z drugimi ljudmi, do novih znanj, možnosti za nove cilje. Najprej torej osebno delovanje, potrebno pa je tudi sodelovanje generacij. Dokler starejši nimajo odprtih poti v vse pore življenja, ne bo sodelovanja med generacijami. Zaman govorimo

o medgeneracijskem sodelovanju, če družbe za starejše ne odpremo v medijih, politiki, zdravstvu, kulturi, ekonomiji itd.

Tako ima Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje (SUTŽO) pomembno družbeno vlogo z ozaveščanjem ljudi in vračanjem starejših nazaj v družbo. Borba s starimi stereotipi in preživelimi koncepti je trdovratna in dolgotrajna. A vztrajamo na tej poti.

Velika zasluga SUTŽO je prav negovanje, prebujanje in priznavanje primarne motivacije ali vedoželjnosti. Psihologi težko prepričamo sociologe, da je vedoželjnost prirojena lastnost vsakega človeka. Res je, da je nekateri nimajo več, ker jim jo je življenje popolnoma zamorilo in obremenilo z nalogami in delom. A v tretjem življenjskem obdobju se vedoželjnost mnogim ljudem spet vrača in je primerljiva z družbenimi sloji, ki so jo uspeli ohranjati tudi v prejšnjih življenjskih obdobjih, denimo znanstveniki, umetniki, vodilni na raznih položajih. Učimo se, ker nas zanima, ne zato, ker nekdo reče, da se moramo.

Ponovila bom znani stavek nekdanjega direktorja Pedagoškega inštituta v Ženevi, ki je v uvodnem predavanju na konferenci dejal: »Ni slabih učencev, slabi so lahko samo učitelji«. Ta misel me je dolgo spremljala. Razumela sem jo šele na Kitajskem, kjer se predavatelj pred vsakim predavanjem najprej zahvali svojemu učitelju, ki ga je to naučil. Še več! Imajo pregovor, ki pravi: »Največja sreča je, če si v življenju kdaj naletel na učitelja, ki te je znal učiti«. Želela bi, da bi ta misel postala bolj javna in zaživela v praksi.

Mentorji potrebujejo za svoje izobraževalno delo s starejšimi znanje, da razumejo socialne in psihološke spremembe po upokojitvi, motivacijo starejših za izobraževanje, značilnosti in posebnosti izobraževanja starejših, vedenje o tem, da se študijska skupina starejših razvije v primarno socialno skupino, v kateri zadovoljujejo svoje psiho-socialne potrebe itd.

Na začetku študijskega leta imamo kar veliko fluktuacijo med člani študijskih skupin. Če posamezniku študijska skupine ne ustreza, si bo poiskal drugo ustrezno skupino. Tako je začetna fluktuacija pri nas tudi do 20 %, v rednih šolah pa 0,5 do 1 %, ker tam praktično ni dovoljena. Nasprotno pri nas razumemo in podpiramo začetno fluktuacijo, saj želimo, da se učenje odvija v čim bolj ugodnih razmerah, da se posameznik počuti sproščeno, varno ter sprejetega v skupini. Skupina postaja »primarna«, povezana socialna skupnost. Člane skupine povezujejo čustveni medsebojni odnosi in pozitivna psihosocialna klima. Učimo se in vračamo ljudi spet v družbo, v javnost. Ne smemo pozabiti na temeljno misel Konfucija: »Negativna

čustva učencev, kot so strah, sram in sovraštvo, preprečujejo učenje.« Zato skrbimo, da se na SUTŽO študenti čim bolje počutijo, saj se v sproščenem vzdušju in prijateljskih odnosih tudi uspešneje učijo.

V naši mreži SUTŽO, ki povezuje 53 lokalnih univerz za tretje življenjsko obdobje po Sloveniji, ustvarjamo pogoje za vseživljenjsko izobraževanje starejših. Prebivalstvo se stara. Najhitreje pri nas in v svetovnem merilu narašča demografska skupina stoletnikov. Ko smo začeli z delovanjem naše univerze leta 1984, je bila starost osemdeset let redkost. Danes se je ta meja premaknila na 90 let in čez. Starajoča se družba ima svoje zakonitosti. Nadaljujemo s svojim učenjem, izobraževanjem in delovanjem.

Prof. dr. Ana Krajnc